

تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

درس اول

مفاهیم کلیدی

- ۵۸ وضعیت کلی دوره بازگشت ادبی
۶۰ وضعیت زبان و ادبیات در دوره بیداری
۶۲ وضعیت نثر فارسی در قرن دوازدهم و سیزدهم (دوره بیداری)
۶۴ برخی از نویسندگان دوره بیداری
- ۵۹ شاعران مطرح دوره بازگشت
۶۱ + شاعران دوره بیداری
۶۳ حوزه‌های ادبی نثر دوره بیداری

آزمون تشخیصی مفاهیم کلیدی

- ۵۸.۱ چه کسی «انجمن ادبی اصفهان» را اداره می‌کرد؟
۵۸.۲ انجمن ادبی خاقان به ریاست چه کسی و در کجا تأسیس شد؟ هدف از تأسیس این انجمن چه بود؟
۵۸.۳ چه عواملی در ایجاد نهضت ادبی بازگشت تأثیر داشت؟
۵۹.۱ صباي کاشانی در چه قالب‌هایی دست داشت و موضوع «خداوندنامه» وی چیست؟
۵۹.۲ بیت «هوای قور هو نوارم، رهای او هو گزیدم / جهان و هر چه در او، جز به کام قویش نریدم» سروده کیست؟
۶۰.۱ در زمان قاجار چه عواملی در بیداری جامعه مؤثر بودند؟
۶۰.۲ ادبیات بیداری یا ادبیات مشروطه را تعریف کنید.
۶۰.۳ چرا در دوره بیداری، ادبیات زبان محاوره را برگزید؟
۶۱ هر توضیح معرّف کدام شخصیت ادبی دوره بیداری است؟
الف) روزنامه‌نگاری فعالیت اصلی اش بود. وی سردبیری روزنامه مجلس را بر عهده داشت.
ب) به نسیم شمال مشهور بود. از نمونه‌های اشعار انتقادی او شعر «ای قلم» است.
پ) در شعر وی اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد؛ ولی جایگاه خانوادگی اش مانع از آن می‌شود که در جایگاه شاعران آزادی خواه قرار گیرد.
ت) شعر او ساده و دور از پیچیدگی است و عرصه هنری وی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی است.
ث) تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه مسعود سعد و سعدی بود. آشنایی با سعدی طبع او را شکوفا ساخت.
ج) مهم‌ترین اثر او نمایشنامه منظوم «ایده‌ال» یا «سه تابلوی مریم» است.
۶۲ چه عواملی نثر دوره بیداری را به سادگی سوق داد؟
۶۳ موضوع‌ها و حوزه‌های ادبی نثر دوره مشروطه را نام ببرید.
۶۴ هر شخصیت ادبی را در چند سطر توصیف کنید.
الف) قائم مقام فراهانی؛
ب) علی اکبر دهخدا؛

پاسخ

- ۵۸.۱ مشتاق اصفهانی
۵۸.۲ رجوع شود به صفحه ۱۲ کتاب درسی پاراگراف ۲.
۵۸.۳ ۱- تاراج کتابخانه اصفهان. ۲- توجه به ادبیات در دربار قاجار و رونق بازار شعر و مدح شاهان. ۳- تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری.
۵۹.۱ در مثنوی، قصیده و غزل - حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر (ص) و دلیری‌های حضرت علی (ع).
۵۹.۲ نشاط اصفهانی
۶۰.۱ رجوع شود به صفحه ۱۴ کتاب درسی پاراگراف ۴.
۶۰.۲ به این نوع از ادبیات که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن روزگار است، ادبیات بیداری یا مشروطه می‌گویند.
۶۰.۳ رجوع شود به صفحه ۱۵ کتاب درسی پاراگراف ۲.
۶۱ الف) ادیب‌الممالک فراهانی، ب) سید اشرف‌الدین گیلانی، پ) ایرج میرزا، ت) عارف قزوینی، ث) فرخی یزدی، ج) میرزاده عشقی
۶۲ ۱- رواج و گسترش روزنامه‌نگاری. ۲- روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا. ۳- تغییر مخاطب نوشته‌ها
۶۳ ۱- روزنامه‌نگاری. ۲- داستان‌نویسی. ۳- نمایشنامه‌نویسی. ۴- ترجمه. ۵- تحقیقات ادبی و تاریخی
۶۴ رجوع شود به صفحه ۲۰ کتاب درسی پاراگراف ۳ و ۴ و صفحه ۲۱ پاراگراف ۱.

مدت زمان مطالعه: ۱۸۰ دقیقه

مفاهیم آموزشی

۵۸ وضعیت کلی دوره بازگشت ادبی

از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی شاه قاجار، یعنی در دوران حکومت‌های افشاریه، زندیه و ابتدای دوره قاجار، رشد و شکوفایی قابل توجهی در تاریخ ادبیات ایران دیده نمی‌شود. در این دوره، شاعران از سبک هندی روی برگردانده‌اند؛ اما هنوز تأثیراتی از آن سبک و نیز مکتب وقوع در آثارشان مشاهده می‌شود. مشتاق اصفهانی در زمان نادرشاه و کریم خان زند، با همراهی چند تن از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد.

یادآوری الف) سبک‌های ادبی: سبک خراسانی یا ترکستانی - (بینابین / آذربایجانی) - سبک عراقی - (مکتب وقوع) - سبک هندی - دوره بازگشت ادبی - دوره بیداری (مشروطه) - دوره معاصر

ب) «مکتب وقوع» به سبکی از شعر فارسی گفته می‌شود که از اواخر قرن نهم تا اوایل قرن یازدهم هجری رواج داشت و در دوره زمانی میان سبک عراقی و سبک هندی پدیدار شد. ویژگی این سبک، سادگی، پرهیز از صنایع ادبی، کاربرد اصطلاحات و زبان عامیانه و بیان صریح و بی‌پیرایه وقایعی است که میان عاشق و معشوق می‌گذرد.

☐ درست ☐ نادرست

[گزینه - پرسش فقهی - ری ۹۹]

سوال ۱- در دوران حکومت‌های افشاریه، زندیه و ابتدای دوره قاجار، رشد و شکوفایی قابل توجهی در

تاریخ ادبیات ایران دیده می‌شود.

۲- مشتاق اصفهانی در زمان و با همراهی چند تن از ادیبان، انجمن ادبی اصفهان را اداره می‌کرد.

۳- سبک «بازگشت» در چه محدوده تاریخی رواج داشت؟

پاسخ ۱- نادرست

۲- نادرشاه - کریم خان زند

۳- از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی شاه، (دوران افشاریه، زندیه و ابتدای قاجاریه)

با روی کار آمدن سلسله قاجار و تثبیت حکومت مرکزی در ایران، بازگشت به شیوه و الگوی گذشتگان در ادبیات، بی‌رونی‌تر از گذشته بود. عبدالوهاب نشاط، انجمن ادبی نشاط را تأسیس کرد؛ پس از آن، انجمن ادبی خاقان به ریاست فتحعلی شاه در تهران تشکیل شد. هدف این انجمن رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفویه و دوره‌های بعد از آن بود؛ اما برای رسیدن به این هدف، راهی جز تقلید از آثار پیشینیان در پیش نگرفتند و به همین خاطر شعر را به دوران گذشته، بازگرداندند و موجب پیدایش «سبک بازگشت» شدند که می‌توان آن را **حد واسط سبک هندی و سبک دوره بعد**، یعنی دوره بیداری دانست.

☐ درست ☐ نادرست

سوال ۱- انجمن ادبی خاقان به ریاست «فتحعلی خان صبای کاشانی» در تهران تشکیل شد.

۲- واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.

انجمن ادبی خاقان موجب پیدایش (سبک بازگشت / سبک بیداری) شد.

۳- «انجمن ادبی خاقان» به ریاست چه کسی تأسیس شد و هدف از تشکیل این انجمن چه بود؟

۱) عبدالوهاب نشاط، رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی

۲) عبدالوهاب نشاط، بازگشت به گذشته و ایجاد اسلوب جدید در شعر

۳) فتحعلی شاه قاجار، رهایی بخشیدن شعر فارسی از تباهی و انحطاط اواخر دوره صفوی

۴) فتحعلی شاه قاجار، بازگشت به گذشته و ایجاد اسلوب جدید در شعر

پاسخ ۱- نادرست

۲- سبک بازگشت

۳- گزینه «۳»

● در ایجاد نهضت بازگشت ادبی عوامل زیر تأثیر داشتند

۱- تاراج کتابخانه اصفهان که سبب شد تعدادی از کتاب‌های کتابخانه سلطنتی به دست مردم افتد و ارتباط مجدد اهل ذوق با ادب کهن برقرار شود؛

۲- توجه به ادبیات در دربار قاجاریه و رونق بازار شعر و شاعری و مدح شاهان؛ ۳- تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری

شاعران دوره بازگشت به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی و رخوت حاکم بر ادبیات، به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند و در سطوح زبانی، ادبی و فکری سبک خراسانی و عراقی را مورد توجه قرار دادند؛ به طوری که زبان، تخیل و اندیشه در این سبک، تکرار شنیده‌هاست. هاتف اصفهانی از معروف‌ترین شاعران این عهد است.

☐ درست ☐ نادرست

[نهایی - ری ۹۸]

سوال ۱- اعزام دانشجویان به خارج از کشور برای تحصیل یکی از عوامل ایجاد نهضت بازگشت ادبی است.

۲- چرا شاعران دوره بازگشت به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند؟

پاسخ ۱- نادرست

۲- به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی و رخوت حاکم بر ادبیات

۵۹ شاعران مطرح دوره بازگشت

گروهی از شاعران دوره بازگشت به قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسانی و عهد سلجوقی پرداختند؛ افرادی مانند صبای کاشانی، قالی شیرازی و سروش اصفهانی از این گروه‌اند. گروه دیگر غزل‌سرایی به سبک حافظ، سعدی و دیگر شاعران سبک عراقی را پیش گرفتند. شاعرانی مانند نشاط اصفهانی، فروغی بسطامی و مجمر اصفهانی از این گروه‌اند. هر چند شاعران این دوره باعث نوآوری و تکامل قابل توجهی در شعر فارسی نشدند، اما از این جهت اهمیت دارند که توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند. اگر این نهضت به پا نشده بود، چه بسا زبان فاخر شعر فارسی دچار سستی و ضعف بیشتری می‌شد.

سوال

۱- کدام یک از شاعران دوره بازگشت به قصیده‌سرایی به سبک شاعران خراسانی و عهد سلجوقی پرداختند؟

(۱) مجمر اصفهانی، فروغی بسطامی (۲) قالی شیرازی، سروش اصفهانی

۲- وجه اهمیت شاعران دوره بازگشت ادبی در چیست؟

[تهران - مدرسه ترکیه - ری ۱۳۰۰]

پاسخ ۱- گزینه ۲

۲- این شاعران توانستند زبان شعر را از آن حالت سستی که در اواخر سبک هندی در شعر به وجود آمده بود، نجات بخشند.

• دو تن از شاعران دوره بازگشت

صبای کاشانی، فتحعلی خان صبای کاشانی، برچمدار بازگشت ادبی و شاخص‌ترین شاعر این دوره است. صبا در مثنوی، قصیده و غزل دست داشت و در این قالب‌های شعری، اثری چون گلشن صبا (به تقلید از بوستان سعدی)، خداوندنامه (حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر (ص) و دلیری‌های حضرت علی (ع)) و ... از خود به یادگار گذاشت. بیت زیر از سروده‌های اوست:

به نام خداوند پینش‌نگار / قدر افرین، افرینش‌نگار

سوال

۱- واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.

صبای کاشانی برچمدار بازگشت ادبی است؛ از آثار او می‌توان به (منشآت / خداوندنامه) اشاره کرد.

۲- کدام یک از گزینه‌های زیر درست است؟

(۱) «فتحعلی خان صبای کاشانی» برچمدار بازگشت ادبی است. (۲) «میرزاده عشقی» برچمدار بازگشت ادبی است.

۳- «خداوندنامه» به نظم است یا نثر؟ موضوع آن چیست؟

[نویس - شهریار ۱۳۰۰]

[نویس - شهریار ۹۹]

[تهران - نمونه دولتی الزهرا - ری ۱۳۰۰]

پاسخ ۱- خداوندنامه

۲- گزینه ۱

۳- نظم؛ حماسه‌ای مذهبی است در بیان معجزات پیامبر و دلیری‌های حضرت علی.

نشاط اصفهانی؛ میرزا عبدالوهاب نشاط در نظم و نثر فارسی مهارت داشت. مجموعه آثار منظوم و منثور او با عنوان گنجینه نشاط باقی است. شاعر هر چند قصاید بلندی دارد، به ویژه از نظر غزل‌سرایی در بین هم‌روزگاران خود تا حدی کم‌نظیر است. بیت زیر سرآغاز یکی از سروده‌های اوست:

هوای قهر هو نهارم، رفای او هو گزیرم / همان و هر چه در او، جز به کام قویش نیرم (کام: خواسته دل، آرزو)

سوال

کدام گزینه از شاعران سبک بازگشت ادبی به شمار نمی‌رود؟

(۱) نشاط اصفهانی (۲) صبای کاشانی (۳) ضائب تبریزی (۴) سروش اصفهانی

پاسخ گزینه ۳

از اواسط دوره قاجار اندک‌اندک مباحثی در مورد علل شکست و عقب‌افتادگی ایران در جامعه مطرح شد و همراه با آن شعر دوره بازگشت نیز با انتقاد روبه‌رو شد. موضوعات جدید در جامعه و ادبیات پیش آمد و اصطلاحات و لغات غربی نیز وارد شعر شد. شعر در این دوره دوباره بین مردم آمد و صدای فریاد آنها شد. شاعران خود را وقف مردم کردند و به محتوا بیش از صورخیال و جنبه‌های شاعرانه توجه داشتند. آنان به این نتیجه رسیده بودند که در شعر باید تغییر و دگرگونی ایجاد شود تا بتواند مسائل و پدیده‌های تازه را در خود جای دهد.

سفرهای شاهان قاجار به فرنگ، موجب آشنایی آنان با تحولات جهانی شد. در پی آن تحصیل‌کردگان و روشن‌فکران ایران، هم‌گام با تغییرات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بیداری جامعه ایرانی را سرعت بخشیدند. در کنار اندیشه‌های روشن‌فکران داخلی و خارجی و انتشار افکار آزادی‌خواهانه، همچنین تحولات سیاسی و اجتماعی در ایران و جهان، کشور را به سوی تحوّل بزرگ سوق داد که روی به نوآوری و نوگرایی داشت؛ به این ترتیب در ایران حرکتی ایجاد شد که هم ضد استبداد و هم ضد استعمار بود؛ در نهایت به صدور فرمان مشروطیت با امضای مظفرالدین شاه در سال ۱۳۲۴ ه. ق. انجامید.

سوال ۱- کدام یک از گزینه‌های زیر درست است؟

- (۱) از اوایل دوره قاجار اندک مباحثی در مورد علل شکست و عقب ماندگی ایران در جامعه مطرح شد.
 (۲) از اواسط دوره قاجار موضوعات جدیدی در جامعه و ادبیات پیش آمد و اصطلاحات و لغات غربی نیز وارد شعر شد.
 ۲- صدور فرمان مشروطیت با امضای در سال ه. ق. انجام گرفت.

پاسخ ۱- گزینه «۲»

۲- مظفرالدین شاه - ۱۳۲۴ ه. ق.

- عوامل مقابل در بیداری جامعه مؤثر بودند؛ ۱- تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس، ۲- توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید،
 ۳- کوشش‌های عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه، در روی آوردن به دانش و فنون نوین، ۴- اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل،
 ۵- رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی، ۶- تأسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن.

[نویس - شهربور ۹۹]

سوال ۲- کدام یک از عوامل زیر بر ادبیات عصر بیداری مؤثر نبود؟

- (۱) رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی
 (۲) تأسیس مدرسه دارالفنون
 (۳) کوشش‌های عباس میرزا در روی آوردن به دانش و فنون نوین
 (۴) عدم توجه روشن‌فکران به شعر و شاعری

پاسخ گزینه «۴»**۶۰ وضعیت زبان و ادبیات در دوره بیداری**

در دوره بیداری، شعرای آزادی‌خواه و گروهی از روشن‌فکران به نقد شرایط موجود پرداختند که با مخالفت دولت همراه بود؛ افرادی مثل ملک‌الشعراى بهار، نسیم شمال، میرزا فتحعلی آخوندزاده، عبدالرحیم طالبوف و میرزا آقاخان کرمانی از آن دسته بودند. در نتیجه فصل جدیدی در ادبیات فارسی پدید آمد. به این نوع از ادبیات که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن روزگار است، «ادبیات بیداری» یا «ادبیات مشروطه» گفته‌اند. ادبیات بیداری با ظهور مفاهیمی نو مثل آزادی، وطن، قانون‌خواهی و مبارزه با استبداد و استعمار شکل گرفت. همچنین در کنار این مفاهیم بحث از حقوق اجتماعی، برانگیختن احساسات ملی و میهنی، توجه به فراگیری علوم جدید، پیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی، انتقاد از ناپسا‌مانی‌ها، نفی عقاید خرافی در جامعه و سخن از حقوق زنان نیز در جایگاه بعدی قرار داشت.

سوال ۱- واژه درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.

افرادی مثل (عبدالرحیم طالبوف / هاتف اصفهانی) در دوره بیداری به نقد شرایط موجود پرداختند.

۲- کدام گزینه از مفاهیم «ادبیات بیداری» به شمار نمی‌رود؟

- (۱) قانون‌خواهی (۲) وطن (۳) مبارزه با استبداد (۴) فراگیری علوم دینی

پاسخ ۱- عبدالرحیم طالبوف

۲- گزینه «۴»

• شعر

در این دوره، ادبیات - به ویژه شعر - برای آنکه بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان محاوره را برگزید تا قابل فهم‌تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد. به این ترتیب نهضت ساده‌نویسی همراه با نهضت آزادی‌خواهی شکل گرفت. نویسندگان و شاعران مظاهر استبداد و استعمار را نقد می‌کردند و برای بیان دیدگاه خود زبان ادبی را برمی‌گزیدند. شعر از نظر آنان بیان هنرمندانه واقعیات و وسیله‌ای برای بهبود زندگی بود که از طریق روزنامه‌ها و مطبوعات در اختیار مردم قرار می‌گرفت.

در عصر بیداری به دلیل تمرکز عمده فعالیت‌های سیاسی و مطبوعاتی در تهران، شعر و ادب هم در پایتخت جلوه بیشتری داشت؛ حتی روزنامه نسیم شمال را که سیدآشرف‌الدین در رشت منتشر می‌کرد، مردم تهران بیشتری خواندند. بعد از تهران، تبریز از بازار سیاسی و مطبوعاتی پررونقی برخوردار بود.

سوال ۱- در دوره بیداری، ادبیات به ویژه شعر برای آنکه بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان را برگزید.

[نویس - قردار ۹۱]

۲- دو مرکز عمده (شهر) فعالیت‌های سیاسی و مطبوعاتی ایران در عصر بیداری را نام ببرید. [کسترن - مدرسه قضایات - ری ۹۶]

پاسخ ۱- محاوره

۲- تهران، تبریز

● محمدتقی بهار (ملک الشعرا)

بهار علاوه بر آشنایی عمیق با زبان فارسی و ادبیات کهن، از مسائل روز جامعه نیز آگاهی داشت و این شناخت و توانمندی را در خدمت آزادی و وطن خواهی درآورد. او در سبک خراسانی یا زبانی حماسی شعر می سرود. بهار علاوه بر تحقیق و تدریس در دانشگاه، در حوزه سیاست و روزنامه نویسی نیز فعالیت داشت. از او در جایگاه شاعر و پژوهشگر آثاری مانند تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، سبک شناسی، تاریخ تطوّر نظم فارسی، دیوان اشعار و تصحیح های ارزشمند و مقالات علمی بسیاری به جای مانده است. بیت زیر سرآغاز یکی از سروده های اوست:

من بگویم که مرا از قفس آزاد کنید / قفسم پرده به باغی و دلم شاد کنید

سوال

- ۱- ملک الشعرا بهار، با زبان حماسی و در سبک خراسانی شعر می سرود. [گنجان - نمونه و نثاری به سبب - وی ۹۹] درست ☐ نادرست ☐
- ۲- یک اثر از ملک الشعرا بهار را نام ببرید.
- ۳- ویژگی های کلی سروده زیر از «ملک الشعرا بهار» شاعر دوره بیداری را بنویسید. (دو مورد)

[نوابی - شهریور ۹۹]

[نوابی - شهریور ۹۸]

«من بگویم که مرا از قفس آزاد کنید / قفسم پرده به باغی و دلم شاد کنید
یار از این مرغ گرفتار کنید ای مرغ خان / چون تماشای گل و لاله و شمشاد کنید
پور و پیدار کند عمر جوانان، کوتاه / ای بزرگان وطن، پور فدا را کنید
گر شد از پور شما قافه موری ویران / قافه فویش فعال است که آید کنید
کنج ویرانه زندان شد اگر سوختم بهار / شکر آزادی و آن کنج فدا را کنید»

پاسخ ۱- درست

- ۲- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، سبک شناسی، تاریخ تطوّر نظم فارسی، دیوان اشعار، (یک مورد)
- ۳- ۱) زبان شعری بهار حماسی و سبک شعرش خراسانی است. ۲) بهار شناخت و توانمندی خود را در خدمت آزادی و وطن خواهی درمی آورد. ۳) برای ارتباط با مردم مفاهیم سیاسی را با زبان ساده و صمیمی بیان می کند. ۴) مظاهر استبداد و استعمار را نقد می کند و برای دیدگاه خود زبان ادبی را برمیگزیند. ۵- واقعیات جامعه آن روز را در اختیار مردم قرار می دهد. (دو مورد)

● ادیب الممالک فراهانی

میرزا محمدصادق امیری فراهانی که بعدها از جانب مظفرالدین شاه به ادیب الممالک ملقب شد، فعالیت اصلی اش روزنامه نگاری بود. وی سردبیری روزنامه مجلس را بر عهده داشت. شعر ادیب از زندگی سیاسی او جدا نبود و دیوان او شامل قصاید، ترجیع بندها و مسطه هایی است که بسیاری از حوادث و اوضاع آن روزگار را بیان می کنند. وی در قصیده بیشتر از قالب های دیگر طبع آزمایی کرده و مضامین وطنی، سیاسی و اجتماعی در شعرش آشکارتر است. بیت زیر از سروده های اوست:

چنگ تنگ است در شریعت من / جز پی پاس دین و مقلد وطن

پادآوری به ترجیع بند: غزل هایی است هم وزن با قافیه هایی متفاوت که بیت یکسان مصرعی آن ها را به هم می پیوندد. قافیه این بیت یکسان، با قافیه غزل ها متفاوت است. به هر غزل یک «خانه» و به بیت تکراری «ترجیع» می گویند. مسقط: شعری است که از رشته های گوناگون بدید می آید. قافیه رشته ها متفاوت است و همه مصراع ها به جز مصراع آخر هم قافیه اند. مصراع آخر هر رشته را بند گویند. این مصراع که در تمام رشته ها هم قافیه است، حلقه ارتباط آن ها با یکدیگر است.

سوال

- ۱- ادیب الممالک فراهانی در بیشتر از قالب های دیگر طبع آزمایی کرده است. [تهران - مدرسه تفصیل - وی ۹۹]
- ۲- کدام مورد درباره «ادیب الممالک فراهانی» نادرست است؟
- ۱) فعالیت اصلی اش روزنامه نگاری بود. ۲) سردبیری روزنامه سروش را بر عهده داشت. ۳) دیوان او شامل قصاید، ترجیع بندها و مسطه هایی است.

پاسخ ۱- قصیده

۲- گزینه «۳»

● سید اشرف الدین گیلانی

به نسیم شمال مشهور بود. او توانست با شعرهای ساده و عامیانه اش در میان مردم جایگاه مناسبی پیدا کند. شعرهای او که به زبان ساده و طنزآمیز در راه مبارزه با استبداد و عشق به وطن در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ می رسید، در بیداری مردم بسیار مؤثر بود. از نمونه های اشعار انتقادی او شعر «ای قلم» است که با بیت زیر آغاز می شود:

خلفی انداختی در شهر تهران ای قلم / فویش حمایت می کنی از شرع قرآن ای قلم

۴- ویژگی‌های شعر هر یک از شاعران زیر را بنویسید.

فرخی یزدی، عارف قزوینی، ایرج میرزا

فرخی یزدی: تحت تأثیر شاعران گذشته، به ویژه مسعود سعد و سعدی، بود. آشنایی با سعدی، طبع فرخی را شکوفا ساخت. اندیشه‌های پرشور آزادی خواهانه و وطن دوستانه در شعر او دیده می‌شود.

عارف قزوینی: از موسیقی دانان بزرگ عهد مشروطیت بود. غرض هنر وی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی‌ای بود که در برانگیختن مردم و آزادی خواهی نقش بسیار مؤثری داشت. شعر عارف ساده و دور از پیچیدگی بود. سوز و شور شعرش نشان از دردمندی و عشق او به میهن است.

ایرج میرزا: در به کارگیری تعبیرات عامیانه و آفریدن اشعاری ساده و روان مهارت بسیار داشت. در طنز، هجو و هزل چیره دست بود. در شعر وی اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد. ایرج میرزا از شعرهای غربی نیز ترجمه‌هایی منظوم بدید آورده است که در نوع خود ابتکاری محسوب می‌شود.

۵- در شعر دوره بیداری از نظر زبانی چه تحولاتی دیده می‌شود؟

در این دوره، ادبیات (به ویژه شعر) برای آنکه بتواند با توده مردم ارتباط برقرار کند، زبان محاوره را برگزید تا قابل فهم تر باشد و مفاهیم جدید را با زبانی ساده انتقال دهد. به این ترتیب، نهضت ساده نویسی همراه با نهضت آزادی خواهی شکل گرفت.

۶- اثر فارسی در دوره بیداری چه تحولاتی یافت؟

در سال‌های انقلاب مشروطه در تشریفاتی دگرگونی‌هایی به وجود می‌آید که نثر را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق می‌دهد. از آن جمله می‌توان به رواج و گسترش روزنامه نگاری، روی آوردن به ترجمه و ادبیات داستانی بر اثر ارتباط با ادبیات اروپا و تغییر مخاطب نوشته‌ها اشاره کرد. زبان این نثر به زبان مردم کوچه و بازار نزدیک است.

۷- دو تن از پیشگامان رمان نویسی قبل از مشروطه را نام ببرید و از هر کدام اثری بنویسید.

«محمدباقر میرزا خسروی» با رمان «شمس و طغرا» و «میرزا حسن خان بدیع» با دو اثر «شمس الدین و قمر» و «داستان باستان».

۸- توضیح دهید قائم مقام قزاقی در حوزه نثر فارسی چه جایگاهی دارد؟

او با تغییر سبک نگارش، تکلف را از نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف، به سبک گلستان سعدی نوشت و موجب اقبال عامه به نثر گردید. عبارات کوتاه او نیز گاه موزون و مسجع اند. قائم مقام احیاکننده نثر فارسی است.

نمرین‌های امتحانی

(الف) درستی یا نادرستی هر یک از عبارات‌های زیر را مشخص کنید.

درست	نادرست
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
☐	☐
۱. شاعران دوره بازگشت به سبب فقر فرهنگی جامعه و سستی حاکم بر ادبیات به پیروی از اسلوب‌های کهن پرداختند. [نهایی - دی ۹۹]
 ۲. شعر انتقادی «ای قلم» سروده عارف قزوینی است.
 ۳. «لغت نامه» دهخدا مفصل‌ترین کتاب لغت زبان فارسی به حساب می‌آید.
 ۴. نوشته‌های طنزآمیز سیاسی - اجتماعی دهخدا در روزنامه «نسیم شمال» به چاپ می‌رسید. [تهران - نمونه دولتی امام علی - فروردین ۱۳۹۰]
 ۵. دهخدا از پیشگامان نثر جدید فارسی است؛ وی ساده و عامیانه می‌نویسد.
 ۶. در دوره فتحعلی شاه قاجار، با رفت و آمد ایرانیان به اروپا، تمایشنامه نویسی در ایران رواج یافت.
 ۷. داستان نویسی به شیوه جدید (رمان نویسی) در ادبیات کلاسیک فارسی سابقه طولانی دارد.
 ۸. تغییر مخاطب نوشته‌ها در سال‌های انقلاب مشروطه، نثر فارسی را به سمت سادگی و بی‌پیرایگی سوق داد.

(ب) در بندهای زیر، واژگان نادرست را بیابید و آنها را اصلاح کنید.

۹. با روی کار آمدن سلسله صفویه و تثبیت حکومت مرکزی در ایران بازگشت به شیوه و الگوی گذشتگان در ادبیات، برزوق‌تر از گذشته بود.
۱۰. میرزا محمدصادق امیری قزاقی که بعدها از جانب مظفرالدین شاه قاجار به ادیب‌الممالک ملقب شد، سردبیری روزنامه بهار را به عهده داشت.

(ج) واژه یا واژگان مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید.

۱۱. اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایشنامه فارسی پرداخت (میرزا آقا تبریزی / میرزا جهانگیرخان صوراسرافیل) بود. [نهایی - فروردین ۱۳۹۰]
۱۲. احیاکننده نثر فارسی است؛ «منشآت» مهم‌ترین اثر اوست. (ادیب‌الممالک قزاقی / قائم مقام قزاقی) [شبه‌نهایی - ۱۳۹۱]
۱۳. دهخدا از پیشگامان نثر جدید فارسی بود و با روزنامه (صوراسرافیل / دانشکده) همکاری داشت. [گلستان - مدرسه کلاسه - فروردین ۱۳۹۰]
۱۴. از میان رمان‌نویسان دوره بیداری می‌توان به محمدباقر خسروی یا رمان (شمس و طغرا / شمس الدین و قمر) اشاره کرد. [تهران - مدرسه فرهنگ - دی ۹۹]
۱۵. کتاب «خداوندنامه» اثر (نشاط اصفهانی / صباي کاشانی) است. [آذربایجان - مدرسه غرزاگان - دی ۹۹]
۱۶. آشنایی با (مسعود سعد / سعدی) طبع فرخی یزدی را شکوفا ساخت. [آذربایجان - مدرسه غرزاگان - دی ۹۹]

(د) جاهای خالی را پر کنید.

۱۷. مجموعه نوشته‌های طنزآمیز سیاسی - اجتماعی دهخدا با عنوان منتشر می‌شد. [گلستان - مدرسه فضیلت - دی ۹۹]
۱۸. از معروف‌ترین شاعران دوره بازگشت است و شاخص‌ترین شاعر این دوره به شمار می‌رود. [تهران - نمونه دولتی سلمان - دی ۹۹]
۱۹. سبک بازگشت حد واسط میان سبک و سبک دوره است. [زنگنه - مدرسه شاهر خاظمیه - دی ۹۹]

۲۰. هر مورد از ستون «الف» را به یک مورد در ستون «ب» وصل کنید. (دو مورد در ستون «ب» اضافی است.)

«الف»

«ب»

الف) در روزنامه‌اش، «قرن بیستم»، به افشاگری رجال خائن زمان پرداخت. نمایشنامه «سه تابلوی مریم» از اوست.	۱- نشاط اصفهانی
ب) مترجم «سرگذشت حاجی بابای اصفهانی» جیمز موریه است.	۲- میرزا حبیب اصفهانی
پ) این شاعر، در سرودن شعرهایش تحت تأثیر شاعران گذشته به ویژه «مسعود سعد» و «سعدی» بود.	۳- عارف قزوینی
ت) از پیشگامان نثر جدید فارسی است. او در استانیول روزنامه «سروش» را منتشر کرد.	۴- میرزاده عشقی
ث) از جمله شاعران وطنی و از موسیقی‌دانان بزرگ عهد مشروطیت است.	۵- فرخی یزدی
ج) او با تغییر سبک نگارش، تکلف را در نثر از بین برد و مسائل عصر را با کاربرد زبان و اصطلاحات رایج و آمیخته به شعر و ضرب‌المثل‌های لطیف نوشت.	۶- دهخدا
	۷- قائم مقام فراهانی
	۸- ایرج میرزا

۴۰ گزینه درست را انتخاب کنید.

۲۱. کتاب «تاریخ بیداری ایرانیان» با موضوع تاریخ مشروطه به قلم کدام شخصیت ادبی به نگارش درآمد؟
(۱) میرزا آقاخان کرمانی (۲) ناظم الاسلام کرمانی

۲۲. علت اصلی پیروی شاعران دوره بازگشت از اسلوب‌های کهن، کدام مورد است؟
(۱) توجه شاعران به محتوا بیش از صور خیال - آشنایی با تحولات ادبی جهان
(۲) فقر فرهنگی حاکم بر جامعه - سستی و رخوت حاکم بر ادبیات
۲۳. کدام یک از نویسندگان زیر در دوره بیداری می‌زیستند؟
(۱) علامه دهخدا (۲) جلال آل‌احمد

* ۲۴. توضیح زیر کدام شخصیت را معرفی می‌کند؟
«در طنز، هجو و هزل چیره دست بود. در شعری اگرچه اندیشه‌های نوگرایانه وجود دارد، ولی جایگاه خانوادگی (نواده فتحعلی شاه) و تفکرات شخصی او، مانع از آن می‌شود که در ردیف شاعران آزادی‌خواه مشروطه قرار گیرد.»

(۱) عارف قزوینی (۲) فرخی یزدی (۳) ایرج میرزا (۴) محمدتقی بهار
۲۵. کدام مورد از آثار محمدتقی بهار (ملک الشعرا) نیست؟
(۱) تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران (۲) تاریخ تطور نظم فارسی
(۳) سبک‌شناسی (۴) سرگذشت حاجی بابای اصفهانی

۲۶. قطعه «قلب مادر» را کدام شاعر به فارسی برگرداند؟
«دار معشوقه به عاشق پیغام که کند بار تو با من بنگ»

(۱) نسیم شمال (۲) عارف قزوینی (۳) ایرج میرزا (۴) محمدتقی بهار
۲۷. مهم‌ترین اثر ترجمه شده در دوره بیداری کدام است؟
(۱) داستان باستان (۲) منشآت (۳) تاریخ بیداری ایرانیان (۴) سرگذشت حاجی بابای اصفهانی

۲۸. با توجه به شیوه نگارش، نوشته زیر متعلق به کدام شخصیت ادبی مشروطه است؟
«مخدوم مهربان من، از آن زمان که رشته مراودت حضوری گسسته و شیشه شکیبایی به سنگ تفرقه و دوری شکسته. اکنون مدت دو سال افزون است که نه از آن طرف بریدی و سلامی و نه از این جانب قاصدی و پیامی.»

(۱) ادیب‌الممالک فراهانی (۲) ایرج میرزا (۳) قائم مقام فراهانی (۴) دهخدا
۲۹. شاعر و موسیقی‌دان بزرگ عهد مشروطه که در برانگیختن مردم و آزادی‌خواهان نقش مؤثری داشت کیست؟ [توران - آموزش و پرورش منطقه ۵ - فرار ۱۳۰۰]
(۱) عارف قزوینی (۲) ایرج میرزا (۳) ملک‌الشعرا بهار (۴) فرخی یزدی
۳۰. متن زیر معرف کدام یک از شاعران سبک بازگشت است؟

«وی پرچمدار بازگشت ادبی و شاخص‌ترین شاعر این دوره است. او در مثنوی و غزل دست داشت. از سروده‌های او «خداوندنامه» است که حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر (ص) و دلیری‌های حضرت علی (ع) است.»
(۱) قالی شیرازی (۲) نشاط اصفهانی (۳) میرزاده عشقی (۴) صبای کاشانی

سؤالات امتحان نهایی: علوم و فنون ادبی (۳)		آزمون شماره (۶)		پایه دوازدهم دوره دوم متوسطه		ساعت شروع: ۸ صبح			
نام و نام خانوادگی:		رشته ادبیات و علوم انسانی		تعداد صفحه: ۳		تاریخ آزمون: ۱۴۰۱/۶/۱		مدت امتحان: ۹۰ دقیقه	
دانش آموزان روزانه، بزرگسال و داوطلبان آزاد سراسر کشور در نوبت شهریور ماه سال ۱۴۰۱		مرکز سنجش و پایش کیفیت آموزشی http://aee.medu.ir							
ردیف	سؤالات پاسخنامه دارد.							نمره	
۱	الف) تاریخ ادبیات (۲ نمره) در جاهای خالی، واژه‌هایی مناسب بنویسید. الف) مهم‌ترین اثر «میرزاده عشقی» نمایشنامه منظوم است. (ذکر نام اثر) ب) شعر «ای قلم» نمونه‌ای از اشعار انتقادی است. (ذکر نام نویسنده)							۰/۵	
۲	عبارت زیر چه کسی را معرفی می‌کند؟ «او از نویسندگان مشهور معاصر در حوزه نویسندگی کودکان و نوجوانان است. محورهای مثل قشه‌نویسی و قشه‌گویی از مهم‌ترین حوزه‌های فعالیت اوست. کتاب «مهاجر کوچک» از آثار او در حوزه قشه‌های کودک و نوجوان است.»							۰/۵	
۳	موضوع کتاب «خسی در میقات» است. (۱) مقاله‌نویسی (۲) تک‌نگاری (۳) ترجمه (۴) سفرنامه							۰/۲۵	
۴	کتاب «ملاقات در شب آفتابی» اثر «علی مؤذنی» در کدام یک از حوزه‌های ادبیات جای می‌گیرد؟							۰/۵	
۵	اولین نمایشنامه‌ای که هم‌زمان با کتاب «یکی بود، یکی نبود» اثر «جمال‌زاده» نوشته شده است، چه نام دارد؟							۰/۲۵	
۶	ب) سبک‌شناسی (۲ نمره) در سنی و نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید. الف) در نثر دوره انقلاب اسلامی، گرایش به برخی قالب‌ها مانند خاطره، قطعه ادبی و سفرنامه از رواج افتاد. ب) در نثر دوره بازگشت و بیداری، عبارت‌های وصفی دور و دراز و لفظ پردازی‌های بی‌جا در نامه‌ها و نوشته‌ها افزایشی آشکار می‌یابد. پ) ابهام در شعر معاصر پسندیده است و معنی‌گریزی از ویژگی‌های شعر این دوره است. ت) تفکر «اومانیزم» که در آثار قبل از انقلاب وجود داشت، گاهی در برخی از آثار بعد از انقلاب به گونه‌ای کم‌رنگ مشاهده می‌شود.							۱	
۷	کاربرد واژه «خلید» در بیت زیر، در کدام سطح از سبک شعر دوره «بیداری» بررسی می‌شود؟ «قلید قار درشتی به پای طفلی خُرد به هم برآید و از پویه باز ماند و گریست»							۰/۲۵	
۸	هر یک از جمله‌های زیر، مربوط به کدام یک از ویژگی‌های (فکری - ادبی) است؟ الف) در نثر دوره معاصر، سبک‌های متفاوتی در داستان‌نویسی بر اساس «نام نویسنده» وجود دارد. ب) تلفیق حماسه و عرفان را در غزل حماسی انقلاب می‌توان دید. پ) شعر دوره انقلاب اسلامی بهره‌گیری کمتری از تمثیل دارد و شاعران به صراحت بیان روی آوردند.							۰/۷۵	
۹	ب) موسیقی شعر (۶ نمره) کدام یک از بیت‌های زیر، دو «برش آوایی» دارد؟ ۱) شغای این دل بیمار جز لقای تو نیست طیب جان فرایم کسی قرای تو نیست ۲) ای سرو بلند قامت دروست وه وه که شمایلت چه نیکوست							۰/۵	
۱۰	در بیت زیر، کدام یک از انواع «تغییر کمیت مصوّت‌ها» دیده نمی‌شود؟ «ز دو دیره فون فشانم ز غممت شب چرای چه کنم که هست این‌ها گل باغ آشنایی»							۰/۵	
۱۱	برای هر یک از بیت‌های زیر، یکی از وزن‌های داخل کمانک (همسان دولختی - همسان تک‌لختی - ناهمسان) را انتخاب کنید. الف) نشور فشان کسی آتفه میان من و توست تا اشارات نظر ناهم‌سان من و توست ب) ما سر فوشان مسمت دل از دست زاده‌ایم عمر از عشق و هم‌نفس بازم بازه‌ایم پ) ای صبح شب‌نشینان بازم به طاقت آید از بس که دیر ماندی چون شام روزه‌داران							۰/۷۵	
«ادامه سؤالات در صفحه دوم»									

ردیف	سؤالات پاسخنامه دارد.	نمره														
۱۲	«وزن واژه» هر یک از مصراع‌های زیر را بنویسید. الف) نسیم صبح را گفتم که با او چاینبی داری ب) با من بگو تا کیستی، مهری بگو، ماهی بگو	۰/۵														
۱۳	در رکن آخر مصراع «چو بشنوی سخن اهل دل، عگو که خطاست» کدام اختیار «وزنی» به کار رفته است؟	۰/۵														
۱۴	نام «بحر» کدام یک از بیت‌های زیر با بقیه متفاوت است؟ ۱) هر که پیوسته دوست دارد جان و دل بروی گمارد هر که مهربانش تو باشی، سر ز خلوت پرنیارد ۲) غمش در توان خانه دل نشیند به نازی که لیلی به محفل نشیند ۳) عمر گویند که ضایع می‌کنی با قوس رویان وان که منظوری ندارد، عمر ضایع می‌گزارد	۰/۵														
۱۵	«پایه‌های آوایی» مصراع آخر شعر زیر را بنویسید. «هست شب یک شب دم‌کرده و خاک / رنگ رخ بافته است / بار، تو با تو ابر از پر کوه / سوی من تافته است»	۰/۲۵														
۱۶	با توجه به بیت «تو با خدای خود انداز کار و دل خوش دار / که رحم اگر نکند مدعی، خدا بکند» به پرسش‌ها پاسخ دهید: الف) بیت را تقطیع هجایی کنید. ب) نشانه‌های هجایی آن را بگذارید. پ) وزن این بیت را بنویسید. ت) یک اختیار «وزنی» این بیت را بنویسید.	۲/۵														
۱۷	ب) زیبایی‌شناسی (۶ نمره) هر یک از آرایه‌های ادبی گروه «ب» به کدام یک از بیت‌های گروه «الف» مرتبط است؟ (یک مورد در ستون «ب» اضافی است.)	۱/۲۵														
<table><tr><th>گروه «الف»</th><th>گروه «ب»</th></tr><tr><td>الف) یک روز که فسر و زنگ قرآن در شهنش شوری به پا کرده بود، مدیر مدرسه آواز او را شنید.</td><td>۱- مراعات‌نظیر</td></tr><tr><td>ب) سپهر پرستاره را گفتم گرم / سخن‌های شیرین به آوای نرم</td><td>۲- لف و نشر</td></tr><tr><td>پ) فافه از چور تو، فاشا که بگرداند روی / «من از آن روز که در بند توام، آزادم»</td><td>۳- ایهام تناسب</td></tr><tr><td>ت) محروم رفعت و پر رفعت روز نبرد / به ماهی تم خون و پر ماه گرد</td><td>۴- اسلوب معادله</td></tr><tr><td>ث) از اسم پاره شو، پر نطف زمین رخ نه / زیر پی پبلش بین شهابت شده نعمان</td><td>۵- تضمین</td></tr><tr><td></td><td>۶- حسن آمیزی</td></tr></table>			گروه «الف»	گروه «ب»	الف) یک روز که فسر و زنگ قرآن در شهنش شوری به پا کرده بود، مدیر مدرسه آواز او را شنید.	۱- مراعات‌نظیر	ب) سپهر پرستاره را گفتم گرم / سخن‌های شیرین به آوای نرم	۲- لف و نشر	پ) فافه از چور تو، فاشا که بگرداند روی / «من از آن روز که در بند توام، آزادم»	۳- ایهام تناسب	ت) محروم رفعت و پر رفعت روز نبرد / به ماهی تم خون و پر ماه گرد	۴- اسلوب معادله	ث) از اسم پاره شو، پر نطف زمین رخ نه / زیر پی پبلش بین شهابت شده نعمان	۵- تضمین		۶- حسن آمیزی
گروه «الف»	گروه «ب»															
الف) یک روز که فسر و زنگ قرآن در شهنش شوری به پا کرده بود، مدیر مدرسه آواز او را شنید.	۱- مراعات‌نظیر															
ب) سپهر پرستاره را گفتم گرم / سخن‌های شیرین به آوای نرم	۲- لف و نشر															
پ) فافه از چور تو، فاشا که بگرداند روی / «من از آن روز که در بند توام، آزادم»	۳- ایهام تناسب															
ت) محروم رفعت و پر رفعت روز نبرد / به ماهی تم خون و پر ماه گرد	۴- اسلوب معادله															
ث) از اسم پاره شو، پر نطف زمین رخ نه / زیر پی پبلش بین شهابت شده نعمان	۵- تضمین															
	۶- حسن آمیزی															
۱۸	یکی از تلمیحات بیت زیر را بنویسید. «گواه رهرو آن باشد که سر دش یابی از دوزخ / نشان عاشق آن باشد که شکش بینی از دریا»	۰/۵														
۱۹	چگونه به وجود آرایه «ایهام تناسب» در واژه «هزار» پی می‌بریم؟ «گر هزار است بلبل این باغ / همه را نغمه و ترانه یکی است»	۰/۵														
۲۰	با توجه به دو بیت زیر، یک تفاوت «مناقض‌نما» با «تضاد» را ذکر کنید. الف) ما با توایم و با تو نه‌ایم، اینست بوالعجب ب) اینکه گاهی می‌زدم بر آب و آتش فویش را در حلقه‌ایم با تو و چون طلقه بر دریم روشنی در کار مردم بود مقصودم چو شمع	۰/۵														
۲۱	برای هر یک از بیت‌های زیر، یکی از آرایه‌های داخل کمانک را انتخاب کنید. الف) باران همه بر پای عرق می‌چکد از ابر ب) سپهر مردم درون را کند فریداری پ) خداوند لباس هراس و گرسنگی را به آنها چشاند. (حسن آمیزی / مناقض‌نما) ت) گر ندری قیض و بسط عشق را در یک بساط گریه می‌نا نگر، خندیدن ساغر بین (اغراق / لف و نشر)	۱														
«ادامه سؤالات در صفحه سوم»																

ردیف	سؤالات پاسخنامه دارد.	نمره
۳۷	آرایه مناسب هر بیت را از کمانک مقابل آن انتخاب کنید. الف) زمانه از ورق گل، مثال روی تو هست ب) از صدای سخن عشق ندیدم فوش تر پ) سحر برون کند ز مرد، قافیه‌ها ولی ز شرم تو در غنچه کرد پنهانش (ایهام تناسب، حسن تعلیل) یادگیری که در این گنبد دوار پماند (حسن آمیزی، ایهام) کباب، پخته نگردد مگر به گردیدن (تضعین، اسلوب معادله)	۰/۷۵
۳۸	بخش پنجم: نقد و تحلیل نظم و اثر (۴ نمره) کدام بیت را می‌توان نمونه سروده انتقادی دوره بیداری به شمار آورد؟ الف) پرستش به هستی است در کیش مهر ب) خلغی انداختی در شهر تهران ای قلم پروان از زین چرکه، عشیارها فوش شمایست می‌کنی از شرع قرآن ای قلم	۰/۲۵
۳۹	با توجه به متن زیر به پرسش‌ها پاسخ دهید: «... مخدوم مهربان من! از آن زمان که رشته مراودت حضوری گسسته و شسته شکبایی از سنگ تفرقه و دوری شکسته، اکنون مدت دو سال افزون است که نه از طرف نزدی و سلامی و نه از اینجانب قاصدی و پیامی. ظایر مکاتبات را نیز بسته و کلیه مراودات را در بسته ...» الف) محوری‌ترین پیام متن بالا چیست؟ ب) نوع ترکیب «کلیه مراودات» را بنویسید. پ) نمونه‌ای از «سجع» در متن بالا بنویسید و آن را بنویسید. ت) چند «اضافه تشبیهی» در متن بالا به کار رفته است؟	۱/۲۵
۴۰	شعر زیر را بخوانید و به پرسش‌ها پاسخ دهید: من نمازم را وختی می‌فوانم / که از آتش را باز گفته باشد / سر گذرسته سرو / من نمازم را پی نگبیره الامرام علف می‌فوانم / پی قد قامت موج / کعبه ام بر لب آب / کعبه ام زیر افاق می‌است ... الف) درونمایه منظومه بالا چیست؟ ب) یک استعاره مکنیه (بالکنایه) در شعر بالا بنویسید و آن را بنویسید. پ) اولین رکن عروضی منظومه بالا چیست؟	۱
۴۱	در منظومه «ققنوس» مرغ خوش‌خوان آوازه جهان / آواره ماند از وزش بادهای سرد / بر شاخ خیزران / بنشسته است فرد / بر چوید او به هر سر شاخی برندگان / او ناله‌های گم شده ترکیب می‌کند ... الف) دو ویژگی ادبی این سروده را بنویسید. ب) قالب این شعر چیست؟	۰/۷۵
۴۲	با خواندن دو منظومه زیر: ۱- به سان رهنوردانی که در افسانه‌ها گویند / گرفته کوله بار زاده بر دوش / فشرده چوب‌دست خیزران در مشت / گهی بر گوی و گه خاموش / در آن معگون فضای خلوت افسانگی شان راه می‌نویسد / ماهم راه خود را می‌کنیم آغاز / به ره پیداست ... من این جابیس دلم تنگ است / و هر سازی که می‌بینم بد آهنگ است / بیاره توشه برداریم / قدم در راه بی‌برگشت بگذاریم / ببینم آسمان هر کجا آتیا همین رنگ است / ... (اخوان ثالث) ۲- فایقی خواهم ساخت / خواهم انداخت به آب / دور خواهم شد از این خاک غریب / که در آن هیچ کسی نیست که در بسته عشق / قهرمانان را بیدار کند / فایقی از تور تپی / و دل از آرزوی مروارید / همچنان خواهم راند ... (سهراب سپهری) الف) هر دو شاعر، در منظومه‌های خود از نظر «فلمرو فکری» به طرح چه موضوع مشترکی پرداخته‌اند؟ ب) نام بحر عروضی منظومه شماره یک چیست؟	۰/۵
۴۳	«زاویه دید» نوشته زیر چیست؟ مینی بوس با سرعت نه چندان زیاد پیش می‌رفت. نگاه کردم به مناظر اطراف جاده و مزارع و خانه‌های روستایی، شکل و شمایل خانه‌های آن جا هم، شبیه روستای خودمان بود و این تشابه مرا دلنگ می‌کرد. کاش می‌شد گوشه‌ای بایستیم ...	۰/۲۵
	جمع	۲۰

پاسخ آزمون شماره (۱)

- (۱) [۶۱]..... انتقادی (۰/۲۵)
 (۲) [۶۱]..... در سبک خراسانی / با زبانی حماسی (هر مورد ۰/۲۵)
 (۳) [۶۱]..... میرزاده عشقی (۰/۲۵)
 (۴) الف [۵۸]..... مظفرالدین شاه (۰/۲۵) / ۱۳۲۴ (۰/۲۵)
 ب) [۶۴]..... قائم مقام قزاقانی (۰/۲۵)
 (۵) [۶۱]..... گزیده «۲» یا «فرخی یزدی» (۰/۲۵)
 (۶) الف [۵۹]..... نادرست (۰/۲۵) / اشرف الدین گیلانی و عارف قزوینی از اصطلاحات موسیقی عامیانه استفاده کردند.
 ب) [۶۹]..... درست (۰/۲۵)
 ب) [۶۹]..... نادرست (۰/۲۵)
 (۷) [۶۹]..... گزیده «۲» یا «کار کارگر نیک دهد رونق / چه کند کاهل نادان تن آسانش» (۰/۵)
 (۸) [۶۱]..... الف: طبر سیاسی - اجتماعی (۰/۲۵)، ب) کاهشی (۰/۲۵)
 (۹) [۶۹]..... گزیده «۲» یا «سادگی و روانی» (۰/۲۵)
 (۱۰) [۷۱]..... دو حذف (۰/۵)
 (۱۱) الف [۶۵]..... درست (۰/۲۵)
 ب) [۷۲]..... نادرست (۰/۲۵)
 (۱۲) [۶۵]..... الف: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلن / مستفعلن فاعلن مستفعلن فعل (هر مورد ۰/۲۵)
 ب) مفعولن مفاعیلن مفعولن مفاعیلن (۰/۲۵)
 (۱۳) [۷۱] و [۷۲]..... گزیده «۱» یا «گر چنین و گر چنان چون طالب است / جذب حق او را سوی حق جاذب است» (۰/۵)
 (۱۴) [۷۲]..... بی (۰/۲۵)
 (۱۵) [۶۵]..... گزیده «۲» یا «مفعول مفاعیلن مفاعیلن فاعلن» (۰/۲۵)
 (۱۶) [۶۵].....

پایه‌های آوایی (۰/۵)	بر د ر حق هر ک کا ز با ر ن دا رد
پایه‌های آوایی (۰/۵)	نر د خ قو هی ج اغ ت با ر ن دا رد
وزن (۰/۵)	مفعولن فاعلاتن مفعولن فاعلن
نشانه‌های هجایی (۰/۵)	- U U - U - U - U U -

- (۱۷) [۶۵]..... الف: ناهمسان (۰/۲۵)، مفعول مفاعیلن فاعلن
 ب) همسان دولختی (۰/۲۵)، مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن
 ب) همسان یک پایه‌ای (۰/۲۵)، مفاعیلن مفاعیلن فاعلن
 (۱۸) [۷۲]..... الف: چون بعد از مصوت بلند / و، مصوت آمده است. (۰/۲۵)
 ب) چهار هجای کشیده (۰/۲۵)، یام، نیست، حیف، یام
 (۱۹) [۷۳]..... الف: مرتب (۰/۲۵)
 ب) نامرتب (۰/۲۵)
 (۲۰) الف [۷۵]..... ۱- تناقض (۰/۲۵)
 ب) [۶۷]..... ۳- تلمیح (۰/۲۵)
 ب) [۶۸]..... ۲- تضمین (۰/۲۵)
 ت) [۷۴]..... ۵- تضاد (الف و نشر اضافه است). (۰/۲۵)
 (۲۱) [۶۶]..... آب، خاک، گل // گوی، چوگان، عیدان (۰/۲۵)

- (۲۲) الف [۶۷]..... نادرست (۰/۲۵)
 ب) [۷۵]..... نادرست (۰/۲۵)
 ب) [۷۴] و [۷۵]..... درست (۰/۲۵)
 ت) [۶۸]..... درست (۰/۲۵)
 (۲۳) [۶۷]..... تلمیح / واژه‌آرایی / واج‌آرایی (دو مورد، هر مورد ۰/۲۵)
 (۲۴) [۶۸]..... گزیده «۲» یا «تضمین» (۰/۵)
 (۲۵) [۶۷]..... تلمیح (۰/۲۵) / به داستان بیژن و منبیه اشاره دارد. (۰/۵)
 (۲۶) الف [۷۵]..... تناقض (۰/۲۵)
 ب) [۶۷]..... تلمیح (۰/۲۵)
 ب) [۶۶]..... مراعات نظیر (۰/۲۵)
 (۲۷) [۷۳]..... الف: دوم: کشور (۰/۲۵) / نشر اول: جمع (۰/۲۵)
 (۲۸) [۶۱]..... ادبی - سر، یا، دست: مراعات نظیر / ردیف: آزادی / قافیه: برای، قفای [یا هر پاسخ درست دیگر] (دو مورد، هر مورد ۰/۵)
 (۲۹) [۷۱]..... ساده، روان، قابل فهم است، ترکیب‌ها و واژه‌های ناآشنای عربی آن کم است، عبارات‌های وصفی دور و دراز و لفظ‌پردازی کم است. (دو مورد، هر مورد ۰/۲۵)
 [یا هر پاسخ درست دیگر]
 ب) دزد نگرفته پادشاه است. (۰/۲۵)
 ب) حکومت نایکاران بر کشور (۰/۲۵)
 (۳۰) [۶۹]..... تعلیم و تربیت (۰/۵)
 (۳۱) [۶۹]..... الف: شعر درباره آزادی (۰/۲۵) و میهن (۰/۲۵) است.
 ب) استعاره از میهن (۰/۲۵)
 ب) مجاز (۰/۲۵)
 ت) [۶۷]..... تلمیح (۰/۲۵)، [۷۴]..... تضاد (۰/۲۵)
پاسخ آزمون شماره (۲)
 (۱) [۶۲]..... محمدباقر میرزا خسروی (۰/۲۵)
 (۲) [۶۱]..... تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس و توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات دنیای جدید - کوشش‌های عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه در روی آوردن به دانش و فنون جدید - اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور برای تحصیل - رواج صنعت چاپ و روزنامه‌نویسی و ترجمه و نشر کتاب‌های غربی - تأسیس مدرسه دارالفنون و آموزش دانش‌های نوین به دست امیرکبیر (دو مورد، هر مورد ۰/۲۵)
 (۳) [۶۱]..... سید اشرف الدین گیلانی (۰/۲۵)
 (۴) الف [۶۲]..... زمان‌های تاریخی (۰/۲۵)
 ب) [۶۱]..... محاوره (۰/۲۵)
 (۵) الف [۶۴]..... ۲- قائم مقام قزاقانی (۰/۲۵)
 ب) [۶۱]..... ۱- ابرج میرزا (عارف قزوینی اضافه است). (۰/۲۵)
 (۶) [۶۹]..... الف: درست (۰/۲۵)، ب) درست (۰/۲۵)، ت) نادرست (۰/۲۵)
 (۷) [۶۹]..... الف: زبانی (۰/۲۵)، ب) فکری (۰/۲۵)
 (۸) الف [۶۹]..... توده مردم (۰/۲۵)
 ب) [۷۰]..... کمتر (۰/۲۵)
 (۹) [۶۹]..... گزیده «۲» یا «خلیدن» (۰/۲۵)
 (۱۰) الف [۶۹]..... فعلان (۰/۲۵)، ب) مفعول (۰/۲۵)
 (۱۱) [۷۱]..... الف: یا حذف همزه: دست / تا / موز (U---U)
 ب) بدون حذف همزه: دست / آ / موز (U---U) (هر مورد ۰/۵)
 (۱۲) الف [۶۹]..... همسان یک پایه‌ای (۰/۲۵)
 ب) همسان دولختی (۰/۲۵)
 ب) [۶۵]..... ناهمسان (۰/۲۵)

- ۲۴) به دلیل دوری از تو چهره‌ام زرد و بیمار است. (۰/۲۵). دور باد از تو چهره من زرد و بیمار است. (۰/۲۵)
- ۲۵) الف / بیل (۰/۲۵). ب / ایهام تناسب (۰/۲۵)
- ۲۶) الف / مهر و کین (۰/۵). ب / مرتب (۰/۲۵). پ / عفو و خشم. مهر و کین (۰/۵)
- ۲۷) اشاره به داستان خضر نبی که به چشمه آب حیات دست یافت و به جاودانگی رسید. (۰/۵)
- ۲۸) مصراع دوم، مصداق یا نمونه‌ای برای مصراع اول است. (۰/۲۵)
- ۲۹) رابطه دو مصراع بر پایه شباهت است. (۰/۲۵)
- ۳۰) هر دو مصراع، استقلال نحوی و معنایی دارند.
- ۳۱) شاعر در توصیف فاصله، بزرگ نمایی کرده است. هزار فرسنگ. برای فاصله بسیار دور از ذهن است. (۰/۵)
- ۳۲) ب (۰/۲۵)
- ۳۳) ب (۰/۲۵)
- ۳۴) الف / شعر نو (نیمایی) (۰/۲۵). ب / ایر گیسوان یا سرود آناالحق (۰/۲۵). ب / تلمیح (۰/۲۵)
- ۳۵) الف / عبرت گرفتن و اظهار نیشمائی (۰/۵). ب / ضرب المثل: تبری که از شست رفته باز نمی‌گردد (۰/۲۵)
- ۳۶) الف / متراد (۰/۲۵). ب / به دلیل کوتاه و بلند بودن مصراع‌های این نوع شعر (۰/۵)
- ۳۷) الف / روی (۰/۲۵). ب / قاعلات - فاعلن (۰/۵)
- ۳۸) الف / جودال رفیع (۰/۲۵). ب / واقعه عاشورا (۰/۲۵). ب / شاخه نخست (۰/۲۵)

پاسخ آزمون شماره (۸)

- ۱) تقلید از آثار پیشینیان (۰/۲۵). (با نوشتن واژه «تقلید» نمره تعلق بگیرد.)
- ۲) نسیم شمال (۰/۲۵)
- ۳) ابرج میرزا (۰/۲۵)
- ۴) الف / نادرست (۰/۲۵). ب / درست (۰/۲۵)
- ۵) ب (۰/۲۵)
- ۶) ناصر خسرو (۰/۲۵)
- ۷) یکی بود یکی نبود (۰/۲۵)
- ۸) ب (۰/۲۵)
- ۹) ت (۰/۲۵)
- ۱۰) الف (۰/۲۵)
- ۱۱) ب (۰/۲۵)
- ۱۲) عراقی (۰/۲۵) و خراسانی (۰/۲۵)
- ۱۳) پرداختن به فرهنگ دفاع مقدس یا هر مفهوم درست دیگر (۰/۲۵)
- ۱۴) الف (۰/۲۵)
- ۱۵) فاعلن (۰/۲۵)
- ۱۶) ب (۰/۲۵)
- ۱۷) مستغفلن متاعل مستغفلن فعل (۰/۲۵). مفعول فاعلات متفاعیل فاعلن (۰/۲۵)
- ۱۸) ب (۰/۲۵)

- ۱۹) زیرا قبل از همزه آغاز هجا، صامت «ر» آمده است یا همزه بین یک صامت و مصوت قرار گرفته است. (۰/۵)
- ۲۰) الف / زیرا واژه «سو» به واژه «الشکر» اضافه شده است. (۰/۲۵). ب / کسره اضافه پایان واژه «سوی» و «الشکر» بلند تلفظ شده است یا تبدیل مصوت کوتاه به بلند یا (بلند تلفظ کردن مصوت کوتاه) (۰/۲۵)

- ۲۱) آخرین «و» یا «ه» سوم یا «و» بعد از واژه «ماه» یا «و» قبل از واژه «خورشیده» (۰/۲۵)
- ۲۲) الف / ک / سع / د / یز / پ / ی / جا / نان / ب / زف / ت / جا / تن / داخت (۰/۲۵). ب / بلند بودن هجای پایانی مصراع یا اختصار شاعری وزنی (۰/۲۵). ب / ابدال (۰/۲۵)
- ۲۳) الف (۰/۲۵)
- ۲۴) در رکن آخر مصراع دوم یا (شائست) - - (۰/۵)
- ۲۵) مفتعلن یا - U U - (۰/۲۵) و عقالن یا U - U - (۰/۲۵)
- ۲۶) الف (۰/۲۵). ب / یز / ن / در / کس / ن / می / نی / نیم / یا / دان / را / چ / شد (۰/۵)
- ۲۷) ب / بحر رمل مثمن مخدوف (۰/۲۵)
- ۲۸) فید تساوی هجاهای دو مصراع را برداشت. (۰/۲۵)
- ۲۹) U - - - - U - - - - U - (۰/۵) یا مستعلن مستعلن (۰/۲۵)
- ۳۰) الف (۰/۲۵)
- ۳۱) ب (۰/۲۵)
- ۳۲) الف / ۱ - دل - ۲ - کشور - ۳ - نهرها - ۴ - جمع - ۵ - معمور. هر مورد درست (۰/۲۵). نمره تعلق می‌گیرد.
- ۳۳) شاعر در مصراع دوم، مدعی است که یا مدد گرفتن از باد نوروزی می‌توان چراغ دل را روشن کرد که این امر در زبان، محال است؛ زیرا باد، چراغ را خاموش می‌کند نه روشن و یا هر مفهوم مشابه دیگر. (۰/۲۵)
- ۳۴) تلمیح (۰/۲۵)
- ۳۵) واژه «روی» دو معنای «چهره» و «نوعی فلز» دارد. (۰/۵). در این جا معنی «چهره»، پذیرفتنی است و «نوعی فلز» یا «مس» و «زر» تناسب دارد. (۰/۲۵)
- ۳۶) الف / نگران (۰/۲۵). ب / نگاه‌کننده یا نگرنده (۰/۲۵) و دلواپس، مضطرب، آشفته یا هر معنای دیگر (۰/۲۵)
- ۳۷) اغراق (۰/۲۵)
- ۳۸) ب (۰/۲۵)
- ۳۹) الف / بیت‌ها را به ترتیب هم بنویسند. کافی است. (۰/۲۵)
- ۴۰) حسن تعلیل (۰/۲۵). ب / حسن آمیزی (۰/۲۵). ب / اسلوب معادله (۰/۲۵)
- ۴۱) ب (۰/۲۵)
- ۴۲) الف / شکایت از دوری و عدم ارتباط یا محبوب خود یا هر مفهوم درست دیگر (۰/۲۵). ب / ترکیب اضافی یا اضافه تشبیهی (۰/۲۵). ب / گسسته و شکسته یا موارد درست دیگر در متن (۰/۵). ت / شش (۶) (۰/۲۵) (رشته مرادوت، شیشه شکینایی، سنگ تفرقه، سنگ دوری، طایر مکاتبات، کلبه مرادوت)
- ۴۳) الف / همه موجودات، تسبیح خداوند را می‌گویند. یا هر مورد درست دیگر (۰/۲۵). ب / باد اذان می‌گوید / تکبیر الاحرام علف / قد قامت موج (۰/۵). ب / فاعلاتن یا - U - - (۰/۲۵)
- ۴۴) الف / استفاده از نماد. کاربرد مترادفات نظیر (۰/۲۵) یا عدم تساوی طول مصراع‌ها و یا موارد درست دیگر.

- ۴۵) نیمایی یا شعر نو (۰/۲۵)
- ۴۶) الف / سفر به آرمان شهر یا مدینه فاضله (۰/۲۵) یا مورد درست دیگر
- ۴۷) ب / بحر هزج (۰/۲۵)
- ۴۸) اول شخص مفرد یا من راوی (۰/۲۵)

+ ۶۱) شاعران دوره بیداری

۱- ملک الشعرا بهار

۱- با زبان حماسی و در سبک خراسانی شعر می‌سرود، ۲- تاریخ مختصر احزاب سیاسی ایران، سبک‌شناسی، تاریخ تطور نظم فارسی و دیوان اشعار از آثار وی است.

۲- ادیب الممالک فراهانی

۱- فعالیت اصلی‌اش روزنامه‌نگاری بود، ۲- سردبیر روزنامه مجلس بود، ۳- دیوانی شامل قصیده‌ها، ترجیع‌بندها و مسمط‌ها دارد.

۳- سیدناشرف‌الدین گیلانی

۱- مشهور به «نسیم شمال»، ۲- شعرهایش ساده و عامیانه است.

۴- ایرج میرزا

۱- ماهر در به‌کارگیری تعبیرات عامیانه و آفرینش اشعار ساده و روان، ۲- چهره‌دست در طنز، هجو و هزل

۵- عارف قزوینی

۱- شاعر وطنی و موسیقی‌دان در عهد مشروطه ۲- عرضه هنر وی تصنیف‌ها و ترانه‌های میهنی بود.

۶- فرخی یزدی

۱- تحت تأثیر شاعران گذشته به‌ویژه مسعود سعد و سعدی بود، ۲- نماینده مردم یزد در دوره هفتم مجلس بود.

۷- میرزاده عشقی

۱- شاعر، روزنامه‌نگار، نمایشنامه‌نویس و نظریه‌پرداز دوره مشروطه، ۲- ناشر روزنامه «قرن بیستم»، ۳- مهم‌ترین اثرش نمایشنامه منظوم «ایده‌آل» یا «سه تابلوی مریم» بود.

+ ۶۲) حوزه‌های ادبی نثر دوره بیداری

• روزنامه‌نگاری

- ۱- صوراسرافیل: به مدیریت میرزا جهانگیرخان
- ۲- نسیم شمال: به مدیریت سیدناشرف‌الدین گیلانی
- ۳- بهار: به مدیریت میرزا یوسف‌خان اعتصامی آشتیانی
- ۴- «دانشکده» و «نوبهار»: به مدیریت ملک‌الشعرای بهار
- ۵- مجلس: به سردبیری ادیب‌الممالک فراهانی
- ۶- قرن بیستم: به مدیریت میرزاده عشقی
- ۷- سروش: به مدیریت علامه علی‌اکبر دهخدا

• داستان‌نویسی

داستان‌نویسی به شیوه جدید (رمان) در ادبیات کلاسیک فارسی سابقه ندارد و این نوع ادبی محصول یک قرن گذشته است.

در عصر مشروطه، بیشتر رویکرد نویسندگان به رمان‌های تاریخی است. از میان رمان‌نویسان می‌توان به محمدباقر میرزا خسروی با رمان «شمس و طغرا» و میرزا حسن خان بدیع با دو اثر «شمس‌الدین و قمر» و «داستان باستان» اشاره کرد.

• نمایش‌نامه‌نویسی

نمایش‌نامه‌نویسی در ایران نوع ادبی جدیدی به شمار می‌رود. در دوره ناصرالدین‌شاه یافت‌وآمد ایرانیان به اروپا این نوع ادبی هم‌رواج یافت. اولین کسی که در ایران به نوشتن نمایش‌نامه پرداخت، میرزا آقا‌تبریزی بود.

درس ۱: تاریخ ادبیات قرن‌های دوازدهم و

سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

۵۸ وضعیت کلی دوره بازگشت ادبی

• دوره بازگشت

از انقراض دولت صفویه تا آغاز سلطنت فتحعلی شاه قاجار (افشاریه، زندیه و ابتدای قاجار)

• انجمن‌های ادبی

- ۱- انجمن ادبی اصفهان: با اداره مشتاق اصفهانی در زمان نادرشاه و کریم‌خان زند
- ۲- انجمن ادبی نشاط: به تأسیس عبدالوهاب نشاط
- ۳- انجمن ادبی خاقان: به ریاست فتحعلی شاه قاجار

• عوامل ایجاد نهضت بازگشت

۱- تاراج کتابخانه اصفهان، ۲- توجه به ادبیات در دربار قاجار، ۳- تضعیف جامعه بر اثر شکست ایران از روسیه تزاری

• قالب‌های شعری

- ۱- قصیده: به تقلید از شاعران کهن خراسانی و عهد سلجوقی؛ مانند: صبای کاشانی، قالی شیرازی و سروش اصفهانی
- ۲- غزل: به تقلید از حافظ و سعدی و دیگر سخنوران سبک عراقی؛ مانند: مجمر اصفهانی، فروغی بسطامی و نشاط اصفهانی

۵۹ شاعران مطرح دوره بازگشت

۱- صبای کاشانی

۱- پرچمدار بازگشت ادبی و شاخص‌ترین شاعر این دوره، ۲- توانا در مثنوی، قصیده و غزل، ۳- شاعر «گلشن صبا» به تقلید از بوستان سعدی، ۴- شاعر «خداوندنامه» که حماسه‌ای مذهبی در بیان معجزات پیامبر و دلیری‌های حضرت علی (ع) است.

۲- نشاط اصفهانی

۱- ماهر در نظم و نثر، ۲- «گنجینه نشاط»: مجموعه آثار منظوم و منثور او.

۶۰ وضعیت زبان و ادبیات در دوره بیداری

• عوامل بیداری جامعه

۱- تأثیر جنگ‌های نافرجام ایران و روس، ۲- توجه مردم به واقعیت‌ها و امکانات فنی دنیای جدید، ۳- کوشش‌های عباس‌میرزا در روی آوردن به دانش و فنون نوین، ۴- اعزام دانشجویان ایرانی به خارج از کشور، ۵- رواج صنعت چاپ، روزنامه‌نویسی، ترجمه و نشر کتاب‌های غربی، ۶- تأسیس مدرسه دارالفنون به فرمان امیرکبیر و آموزش دانش‌های نوین در آن.

• «ادبیات بیداری» یا «ادبیات مشروطه»

ادبیاتی که گویای اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن روزگار است.

مفاهیم فرعی ادبیات بیداری: ۱- حقوق اجتماعی، ۲- براندختن احساسات ملی و میهنی، ۳- توجه به فراگیری علوم جدید، ۴- بیکار با بیگانه و بیگانه‌خواهی، ۵- انتقاد از ناپساامانی‌ها، ۶- نفی عقاید خرافی، ۷- حقوق زنان